

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
Του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης
σε συνεργασία με το
ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών
με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξης»

**ΟΙ ΘΕΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΜΒΑΛΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ
ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗΣ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΕΦΗΒΩΝ ΜΕ ΑΥΤΙΣΜΟ
ΥΨΗΛΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑΣ-ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ASPERGER.**

ΜΙΑ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ, ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

**THE POSITIVE FACTORS INFLUENCING THE DEVELOPMENT OF EMOTIONAL
INTELLIGENCE IN CHILDREN AND ADOLESCENTS WITH HIGH FUNCTIONING
AUTISM-ASPERGER SYNDROME.**

A COMPARATIVE, BIBLIOGRAPHICAL AND RESEARCH APPROACH

της

Καπετάνου Μαρίας

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται
στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του
Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
του Τ.Ε.Φ. - Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος - Ινστιτούτο
Πληροφορικής & Τηλεπικοινωνιών
με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξης»

Η τριμελής επιτροπή:

1. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΔΡΙΓΚΑΣ: ΕΡΕΥΝΗΤΗΣ Α' ΒΑΘΜΙΔΑΣ - Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. «ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»
2. ΖΩΗ ΚΑΡΑΜΠΑΤΖΑΚΗ: ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΗ ΕΡΕΥΝΗΤΡΙΑ Ι.Π.Τ. Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. «ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»
3. ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΛΟΥΚΕΡΗΣ: ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΣ ΕΡΕΥΝΗΤΗΣ Ι.Π.Τ. Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. «ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»

Κομοτηνή/Αθήνα

2018

Περίληψη

Η συναισθηματική νοημοσύνη (Emotional Intelligence – EI) αποτελεί μια επιστημονική περιγραφική έννοια, η οποία έχει ιδιαίτερη σημασία για τη γνωστική, συναισθηματική και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη ενός ατόμου. Η EI χαρακτηρίζεται ως μια καινούργια και ιδιαίτερα σημαντική μορφή νοημοσύνης, η οποία ορίζεται με βάση τις ρητές και άρρητες πλευρές μίας ενοποιημένης προσέγγισης της νοημοσύνης, ενώ ένα επιμέρους στοιχείο της EI αποτελεί η λειτουργία της ενσυναίσθησης. Παράλληλα, η EI θεωρείται ως το αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης ανάμεσα σε κληρονομικούς δηλ. γενετικούς και περιβαλλοντικούς παραγόντες. Το ενδιαφέρον της συγκεκριμένης έρευνας εστιάζεται στον τρόπο που η EI μπορεί να συμβάλει στην αποτελεσματικότερη παρέμβαση απέναντι στον αυτισμό και ειδικότερα στην περίπτωση του Αυτισμού Υψηλής Λειτουργικότητας - διαταραχής Asperger (AS). Στόχο της ανάπτυξης των συναισθηματικών δεξιοτήτων των παιδιών και εφήβων με AS αποτελεί η ενίσχυση της γνωστικής, ψυχοσυναισθηματικής και κοινωνικής τους λειτουργικότητας, έτσι ώστε να επιτευχθεί η κατάλληλη προσαρμογή αλλά και εξέλιξή τους μέσα στο σχολικό και κοινωνικό περιβάλλον. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, εντοπίζονται οι τομείς και οι δεξιότητες στις οποίες τα άτομα με AS παρουσιάζουν ελλείμματα προκειμένου στη συνέχεια, να διερευνηθούν οι παράγοντες που επιδρούν θετικά στην EI για την ανάπτυξη των σχετιζόμενων με αυτή ικανοτήτων στα άτομα με AS. Τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης έρευνας έδειξαν ότι η ενσυναίσθηση, η Θεωρία του Νου, η συναισθηματική λειτουργικότητα και η αυτοεκτίμηση, η επιτυχής διαχείριση των τραυματικών γεγονότων, οι μεταγνωστικές δεξιότητες και η χαρισματικότητα σχετίζονται άμεσα με την EI. Το συμπέρασμα που εξάγεται από την παρούσα βιβλιογραφική ανασκόπηση είναι ότι είναι δυνατόν να εφαρμοσθούν αποτελεσματικά προγράμματα παρέμβασης για την ανάπτυξη των συγκεκριμένων ικανοτήτων οι οποίες επηρεάζουν θετικά την EI στα παιδιά και τους εφήβους με διαταραχή Asperger. Επομένως, με αυτό τον τρόπο μπορεί να επιτευχθεί η κατάλληλη ενσωμάτωση και συνεκπαίδευσή τους, υπό τους όρους της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητάς τους, της υποκειμενικής τους βούλησης και του αυτο-προσδιορισμού τους. Υπό αυτές τις προϋποθέσεις, η συναισθηματική αγωγή διαπιστώνεται ότι συμβάλλει στον αυτοέλεγχο, στην αυτογνωσία και στη διαμόρφωση της προσωπικής ταυτότητας των ατόμων με AS μέσω της αυτονομίας και της αυτοπραγμάτωσής τους, με απώτερο στόχο τη σχολική, κοινωνική και επαγγελματική τους ενσωμάτωση και ενημέρωση, με την παράλληλη συμβολή και υποστήριξη των Τ.Π.Ε.

Λέξεις - Κλειδιά: συναισθηματική νοημοσύνη, αυτισμός, συναισθήματα, μεταγνωστικές δεξιότητες, χαρισματικότητα, αυτοεκτίμηση, αυτο-παρατήρηση, αυτοέλεγχος, αυτο-προσδιορισμός, τραυματική εμπειρία

Abstract

Emotional Intelligence (EI) constitutes a descriptive scientific concept which plays an important role in the cognitive and emotional growth of individuals. EI refers to a new, particularly important type of intelligence, which is defined on the basis of the explicit and non-explicit sides of a unified approach of intelligence. The specific concept is also considered as the result of genetic and environmental factors interaction. The interest of the specific research focuses on the way EI contributes to more effective interventions concerning autism and especially in the case of High Functioning Autism - Asperger Syndrome (AS). The aim of emotional skills development is related to the enhancement of cognitive, psychological - emotional as well as social functioning of children and adolescents with AS to successfully achieve adaptation and also advancement in the educational and social context. In this framework, domains and skills in which individuals with AS present deficits are detected in order to further investigate the factors which positively affect EI, supporting the development of EI-related skills in individuals with AS. The results of the specific study have shown that the abilities related to empathy, Theory of Mind, emotional functioning and self-esteem, successful traumatic experiences management, metacognitive skills as well as giftedness are immediately related to EI. As demonstrated in this comparative, bibliographical review, it is possible to apply efficient intervention programs for the development of the specific abilities which influence positively the EI of children and adolescents with Asperger Syndrome. Within this context, the appropriate integration and inclusion of individuals with special educational needs and especially AS can be achieved on the basis of the free development of their personality, their subjective will as well as their self-determination. Provided that the above conditions are fulfilled, it is ascertained that emotional treatment fosters self-control, self-knowledge as well as personal identity formation in individuals with AS through a process of autonomy and personal fulfillment, serving the upper target of their educational, social and vocational integration and guidance, with the aid of ICTs.

Key-words: emotional intelligence, autism, emotions, metacognitive skills, giftedness, self-esteem, self-monitoring, self-control, self-determination, traumatic experience

Βιβλιογραφία

- Amend, E. R., Schuler, P., Beaver-Gavin, K., & Beights, R. (2009). A unique challenge: Sorting out the differences between giftedness and Asperger's disorder. *Gifted Child Today*, 32(4), 57-63.
- American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th Ed.). Arlington: American Psychiatric Pub.
- American Psychiatric Association & American Psychiatric Association (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (4th Ed.). Washington, DC: American Psychiatric Association.
- Anu, G. S. (2010). *Developing an emotional intelligence enhancement package for Primary school students with special reference to emotional competencies*. Ανακτήθηκε 11/04/2018 από <http://shodhganga.inflibnet.ac.in:8080/jspui/handle/10603/13253>.
- Bar-On, R. (2006). The Bar-On model of emotional-social intelligence (ESI) 1. *Psicothema*, 18(Suplemento), 13-25.
- Bar-On, R., Brown, J. M., Kirkcaldy, B. D., & Thome, E. P. (2000). Emotional expression and implications for occupational stress; an application of the Emotional Quotient Inventory (EQ-i). *Personality and individual differences*, 28(6), 1107-1118.
- Baron-Cohen, S. (1997). *Mindblindness: An essay on autism and theory of mind*. MIT press.
- Baron-Cohen, S., & Wheelwright, S. (2004). The empathy quotient: an investigation of adults with Asperger syndrome or high functioning autism, and normal sex differences. *Journal of autism and developmental disorders*, 34(2), 163-175.
- Berkowitz, M. W., & Hoppe, M. A. (2009). Character education and gifted children. *High Ability Studies*, 20(2), 131-142.
- Brackett, M. A., & Salovey, P. (2006). Measuring emotional intelligence with the Mayer-Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test (MSCEIT). *Psicothema*, 18(Suplemento), 34-41.
- Burger-Veltmeijer, A. E., Minnaert, A. E., & Van den Bosch, E. J. (2016). Intellectually gifted students with possible characteristics of ASD: a multiple case study of psycho-educational assessment practices. *European Journal of Special Needs Education*, 31(1), 76-95.
- Caruso, D. R., Mayer, J. D., & Salovey, P. (2002). Relation of an ability measure of emotional intelligence to personality. *Journal of personality assessment*, 79(2), 306-320.
- David, H. (2017). A Double Label: Learning Disabilities and Emotional Problems among Gifted Children. *International Letters of Social and Humanistic Sciences*, 75, 22-31.

- Davis, K., Christodoulou, J., Seider, S., & Gardner, H. E. (2011). The theory of multiple intelligences. In: R. J. Sternberg, S. B. Kaufman (Ed.), *Cambridge Handbook of Intelligence* (pp. 485-503). New York: Cambridge University Press,
- Dawda, D., & Hart, S. D. (2000). Assessing emotional intelligence: Reliability and validity of the Bar-On Emotional Quotient Inventory (EQ-i) in university students. *Personality and individual differences*, 28(4), 797-812.
- Decety, J., & Meyer, M. (2008). From emotion resonance to empathic understanding: A social developmental neuroscience account. *Development and psychopathology*, 20(4), 1053-1080.
- De Wied, M., Maas, C., Van Goozen, S., Vermande, M., Engels, R., Meeus, W., ... & Goudena, P. (2007). Bryant's empathy index. *European Journal of Psychological Assessment*, 23(2), 99-104.
- Doherty, R. W. (1997). The emotional contagion scale: A measure of individual differences. *Journal of nonverbal Behavior*, 21(2), 131-154.
- Drigas, A., & Ioannidou, R. E. (2013). Special education and ICTs. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (IJET)*, 8(2), 41-47.
- Drigas, A., Karyotaki, M., & Skianis, C. (2017). Success: A 9 Layered-based Model of Giftedness. *International Journal of Recent Contributions from Engineering, Science & IT (IJES)*, 5(4), 4-18.
- Drigas, A. S., & Pappas, M. A. (2017). The Consciousness-Intelligence-Knowledge Pyramid: An 8x8 Layer Model. *International Journal of Recent Contributions from Engineering, Science & IT (IJES)*, 5(3), 14-25.
- Doherty, R. W. (1997). The emotional contagion scale: A measure of individual differences. *Journal of nonverbal Behavior*, 21(2), 131-154.
- Fasko Jr, D. (2001). An analysis of multiple intelligences theory and its use with the gifted and talented. *Roeper Review*, 23(3), 126-130.
- Fernandez-Berrocal, P., Alcaide, R., Extremera, N., & Pizarro, D. (2006). The role of emotional intelligence in anxiety and depression among adolescents. *Individual Differences Research*, 4(1).
- Flavell, J. H. (1979). Metacognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive–developmental inquiry. *American psychologist*, 34(10), 906.
- Gallagher, J. J. (2008). Psychology, Psychologists, and Gifted Students. In: S. I. Pfeiffer (Ed.), *Handbook of Giftedness in Children* (pp. 1-11). Boston, MA: Springer.

- Gardner, H. E. (2008). *Multiple intelligences: New horizons in theory and practice*. Basic books.
- Gardner, H. (2011). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. Hachette UK.
- Gardner, H., & Moran, S. (2006). The science of multiple intelligences theory: A response to Lynn Waterhouse. *Educational psychologist, 41*(4), 227-232.
- Gepner, B., & Féron, F. (2009). Autism: a world changing too fast for a mis-wired brain?. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews, 33*(8), 1227-1242.
- Grandin, T., & Panek, R. (2013). *The autistic brain: Thinking across the spectrum*. Houghton Mifflin Harcourt.
- Guignard, J. H., & Zenasni, F. F. (2004). Les caractéristiques émotionnelles des enfants à haut potentiel. *Psychologie française, 49*(3), 305-319.
- Howlin, P., Baron-Cohen, S., & Hadwin, J. (1999). *Teaching children with autism to mind-read: A practical guide for teachers and parents*. Chichester: J. Wiley & Sons.
- Hsee, C. K., Hatfield, E., Carlson, J. G., & Chemtob, C. (1990). The effect of power on susceptibility to emotional contagion. *Cognition and emotion, 4*(4), 327-340.
- Hunt, N., & Evans, D. (2004). Predicting traumatic stress using emotional intelligence. *Behaviour Research and Therapy, 42*(7), 791-798.
- Inzunza, M. (2015). Adaptation and development of the Empathy Assessment Index (EAI). *International journal of comparative and applied criminal justice, 39*(3), 239-255.
- Jung, C. G. (2014). *Collected Works of CG Jung, Volume 17: Development of Personality: Development of Personality* (Vol. 17). Princeton University Press.
- Kanner, L. (1943). Autistic disturbances of affective contact. *Nervous child, 2*(3), 217-250.
- Kostogianni, N., & Andronikof, A. (2009). Self-esteem, self-centeredness and social-emotional adjustment of gifted children and adolescents. *L'Encephale, 35*(5), 417-422.
- Lovaas, O. I., & Smith, T. (1989). A comprehensive behavioral theory of autistic children: Paradigm for research and treatment. *Journal of behavior therapy and experimental psychiatry, 20*(1), 17-29.
- Lucas-Molina, B., Pérez-Albéniz, A., Giménez-Dasí, M., & Martín-Seoane, G. (2016). Bryant's Empathy Index: Structure and Measurement Invariance across Gender in a Sample of Primary School-Aged Children. *The Spanish Journal of Psychology, 19*, E44.

- Markram, H., Rinaldi, T., & Markram, K. (2007). The intense world syndrome-an alternative hypothesis for autism. *Frontiers in neuroscience*, 1, 6.
- Martinez-Miranda, J., & Aldea, A. (2005). Emotions in human and artificial intelligence. *Computers in Human Behavior*, 21(2), 323-341
- Mayer, J. D., Perkins, D. M., Caruso, D. R., & Salovey, P. (2001). Emotional intelligence and giftedness. *Roeper review*, 23(3), 131-137.
- Mayer, J. D., Roberts, R. D., & Barsade, S. G. (2008). Human abilities: Emotional intelligence. *Annu. Rev. Psychol.*, 59, 507-536.
- Mayer, J. D., & Salovey, P. (1997). What is emotional intelligence? In P. Salovey & D. Sluyter (Ed.), *Emotional development and emotional intelligence: Educational implications* (pp. 3–31). New York: Basic Books.
- Mayer, J. D., Salovey, P., & Caruso, D. R. (2008). Emotional intelligence: New ability or eclectic traits?. *American psychologist*, 63(6), 503.
- Mayer, J. D., Salovey, P., Caruso, D. R., & Sitarenios, G. (2003). Measuring emotional intelligence with the MSCEIT V2. 0. *Emotion*, 3(1), 97.
- McClelland, D. C. (1973). Testing for competence rather than for "intelligence.". *American psychologist*, 28(1), 1.
- Meichenbaum, D. (1980). A cognitive-behavioral perspective on intelligence. *Intelligence*, 4(4), 271-283.
- Montgomery, J. M., McCrimmon, A. W., Schwean, V. L., & Saklofske, D. H. (2010). Emotional intelligence in Asperger syndrome: Implications of dissonance between intellect and affect. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 566-582.
- Neihart, M. (2000). Gifted children with Asperger's syndrome. *Gifted child quarterly*, 44(4), 222-230.
- Πελεγγίνης, Θ. (1998). *Οι πέντε εποχές της φιλοσοφίας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Pervin Lawrence A., John Oliver P., & Cervone D. (2013). Στο: Α. Μπρούζος (Επιμ.), *Θεωρίες προσωπικότητας: Έρευνα και εφαρμογές* (μτφ. Α. Αλεξανδροπούλου, Β. Κομπορόζος). Αθήνα: Gutenberg.
- Petrides, K. V., & Furnham, A. (2000). On the dimensional structure of emotional intelligence. *Personality and individual differences*, 29(2), 313-320.
- Pfeiffer, S. I. (Ed.). (2008). *Handbook of giftedness in children: Psychoeducational theory, research, and best practices*. Springer Science & Business Media.

- Phetrasuwan, S., Miles, M. S., Mesibov, G. B., & Robinson, C. (2009). Defining autism spectrum disorders. *Journal for Specialists in Pediatric Nursing, 14*(3), 206-209.
- Poresky, R. H. (1990). The young children's empathy measure: Reliability, validity and effects of companion animal bonding. *Psychological Reports, 66*(3), 931-936.
- Rey, L., Extremera, N., & Pena, M. (2011). Perceived emotional intelligence, self-esteem and life satisfaction in adolescents. *Psychosocial Intervention, 20*(2).
- Rinehart, N. J., Bradshaw, J. L., Brereton, A. V., & Tonge, B. J. (2002). A clinical and neurobehavioural review of high-functioning autism and Asperger's disorder. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry, 36*(6), 762-770.
- Robinson, A., & Clinkenbeard, P. R. (2008). History of giftedness: Perspectives from the past presage modern scholarship. In *Handbook of giftedness in children* (pp. 13-31). Boston, MA: Springer.
- Rueda, P., Fernández-Berrocal, P., & Schonert-Reichl, K. A. (2014). Empathic abilities and theory of mind in adolescents with Asperger syndrome: Insights from the twenty-first century. *Review Journal of Autism and Developmental Disorders, 1*(4), 327-343.
- Σούλης, Σ. (2008). *Ένα Σχολείο για Όλους. Από την Έρευνα στην Πράξη* (Τόμος Β'). Αθήνα: Gutenberg.
- Samson, A. C., Huber, O., & Gross, J. J. (2012). Emotion regulation in Asperger's syndrome and high-functioning autism. *Emotion, 12*(4), 659.
- Segal, E. A., Wagaman, M. A., & Gerdes, K. E. (2012). Developing the social empathy index: An exploratory factor analysis. *Advances in Social Work, 13*(3), 541-560.
- Shamay-Tsoory, S. G., Tomer, R., Yaniv, S., & Aharon-Peretz, J. (2002). Empathy deficits in Asperger syndrome: A cognitive profile. *Neurocase, 8*(2), 245-252.
- Stepien, K. A., & Baernstein, A. (2006). Educating for empathy. *Journal of general internal medicine, 21*(5), 524-530.
- Sternberg, R. J. (1984). Toward a triarchic theory of human intelligence. *Behavioral and Brain Sciences, 7*(2), 269-287.
- Sternberg, R. J., & Wagner, R. K. (Eds.). (1986). *Practical intelligence: Nature and origins of competence in the everyday world*. CUP Archive.
- Tantam, D., Holmes, D., & Cordess, C. (1993). Nonverbal expression in autism of Asperger type. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 23*(1), 111-133.

- Trimmer, E., McDonald, S., & Rushby, J. A. (2017). Not knowing what I feel: Emotional empathy in autism spectrum disorders. *Autism, 21*(4), 450-457.
- Ulutaş, İ., & Ömeroğlu, E. (2007). The effects of an emotional intelligence education program on the emotional intelligence of children. *Social Behavior and Personality: an international journal, 35*(10), 1365-1372.
- Van Elst, L. T., Pick, M., Biscaldi, M., Fangmeier, T., & Riedel, A. (2013). High-functioning autism spectrum disorder as a basic disorder in adult psychiatry and psychotherapy: psychopathological presentation, clinical relevance and therapeutic concepts. *European archives of psychiatry and clinical neuroscience, 263*(2), 189-196.
- Visser, B. A., Ashton, M. C., & Vernon, P. A. (2006). Beyond g: Putting multiple intelligences theory to the test. *Intelligence, 34*(5), 487-502.
- Wakabayashi, A., Baron-Cohen, S., Wheelwright, S., Goldenfeld, N., Delaney, J., Fine, D., ... & Weil, L. (2006). Development of short forms of the Empathy Quotient (EQ-Short) and the Systemizing Quotient (SQ-Short). *Personality and individual differences, 41*(5), 929-940.
- Whitaker, P., Barratt, P., Joy, H., Potter, M., & Thomas, G. (1998). Children with autism and peer group support: using 'circles of friends'. *British Journal of Special Education, 25*(2), 60-64.